

บทบาทของโสเภณี

วาทสยายนกล่าวไว้ในกามสูตรว่า มนุษย์มีชีวิตประมาณ 100 ปี ในช่วงระยะเวลาของการดำรงชีวิตอยู่ มนุษย์ควรแสวงหาความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชีวิต คือ ธรรม อรรถ กาม และโมกษ¹ ผู้ที่ดำเนินชีวิตตามเป้าหมายแห่งธรรม อรรถ และกามย่อมมีความสุขตามสมควรแก่ฐานะของเขา เนื่องจากศาสนาฮินดูสนับสนุนให้มนุษย์หาความสุขทางโลกให้มากที่สุด ถ้าความสุขทางโลกนั้นไม่ขัดต่อหลักธรรม ดังนั้น โสเภณีจึงมีบทบาทในศาสนาฮินดูในฐานะผู้ทำความสะอาดเทวสถาน ร้องเพลงและเล่นดนตรีประกอบการบวงสร่วงเทพเจ้า ตลอดจนให้ความสุขทางกามารมณ์แก่คนชั้นสูงที่มาทำพิธี ดังจะกล่าวต่อไป

---

¹ธรรม หมายถึงความดีงามหรือความถูกต้อง ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้และปฏิบัติหน้าที่ของตนตามคำสั่งสอนของศาสนา อันมีรายละเอียดปรากฏในธรรมศาสตร์ อรรถ หมายถึงทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ มีปรากฏในในอรรถศาสตร์ กาม หมายถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุนทรีย์ที่ให้ความอภิรมย์ยินดีแก่ประสาทสัมผัสทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ มีรายละเอียดปรากฏในกามสูตร โมกษ คือความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นผลมาจากความรู้ความเข้าใจถึงสภาพที่แท้จริงของอำนาจสูงสุดในโลก

ดู เปรียบเทียบ : The Kamasutra of Vatsyayana, trans. Sir Richard F. Burton (New York: Adutton & Co., 1964), pp. 63-4.

บทบาทของโสเภณีที่มีต่อศาสนาฮินดู

โสเภณีมีความเกี่ยวข้องกับเทวสถานในฐานะผู้เล่นดนตรีและร้องเพลงประกอบพิธีบวงสรวงเทพเจ้า คัมภีร์ปัทมปุราณะกล่าวว่า วิธีที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะบรรลुซึ่งแดนของสุรยเทพได้ จะต้องอุทิศโสเภณีให้แก่เทวสถานของสุรยเทพ¹ ในอินเดียตอนใต้ โสเภณีผู้ประจำเทวสถานจะรับประทานอาหารของเทวสถาน จะทำความสะอาดเทวสถาน พัดโบกเทวรูป² และให้ความอภิรมย์ร่วมเสพกามแก่ชายวรณะพราหมณ์ ถ้าเธอเหล่านั้นอยู่ในวรณะพราหมณ์ แต่หากเธออยู่ในวรณะอื่นจะรวมอภิรมย์กับชายในวรณะสูงและถวายเงินแก่เทวสถานเป็นประจำ³ นางรูปินกา ในกถาสริตสาคกร ก็เป็นโสเภณีประจำเทวสถาน⁴ โสเภณีที่ประจำเทวสถานหรือที่เรียกกันว่า เทวทาสี มีอยู่ 7 ประเภท ดังนี้

1. ทัตตา เทวทาสีที่อุทิศร่างกายให้แก่เทพเจ้าด้วยความสมัครใจ
2. วิกริตา หมายถึง เทวทาสีที่ชายตนเองให้แก่เทวสถาน
3. ภฤตยา หมายถึง เทวทาสีที่อุทิศตนเองให้แก่เทวสถานเพื่อนำผลประโยชน์มาสู่ครอบครัว
4. ภักตา หมายถึง เทวทาสีที่อยู่ประจำเทวสถานด้วยความภักดี
5. ทฤตยา หมายถึง เทวทาสีที่ถูกล่อลวงมาเพื่อบริการในเทวสถาน
6. โคปิกา หรือรุทรคณิกา หมายถึง เทวทาสีที่ได้รับค่าจ้างจากเทวสถานเพื่อความอภิรมย์ในเทวสถาน

¹Henriques, Prostitution and Society, p.178.

²W. Crooke, "Prostitution" in Encyclopaedia of Religion and Ethics vol. 10. (1918):407

³Henriques, Prostitution and Society, p.181.

⁴N.M. Penzer (ed.), The Ocean of Story being C.H. Tawney's translation of Somadeva's Kathāsaritsāgara, I:231.

7. อลังการา หมายถึง เทวทาสีที่ได้รับการฝึกหัดความเป็นโสเภณีมาแล้วอย่างดีและเป็นผู้ที่พระราชและบุคคลชั้นสูงถวายแก่เทวสถาน¹

การที่มีโสเภณีประจำอยู่ที่เทวสถานเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ชาวอินเดียเป็นผู้มีความเห็นแก่ตัวกษัตริย์เพศ อ่างเอาคำว่า ผลบุญและสวรรค์ เป็นเครื่องบังหน้าเพื่อเสพงามหาความอภิรมย์ในโลกนี้

นอกจาก โสเภณีจะมีบทบาทต่อศาสนาฮินดูแล้ว โสเภณียังมีบทบาทต่อพุทธศาสนาในฐานะผู้อยู่ปฏิบัติพุทธศาสนา ดังจะกล่าวต่อไป

บทบาทของโสเภณีที่มีต่อพุทธศาสนา

โสเภณีมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในฐานะทำให้เกิดบัพผิฎฐิตินศาสนาตามพระวินัย ถึงแม้โสเภณีจะเป็นอันตรายต่อนักบวชผู้ประพฤติพรหมจรรย์ก็ตาม แต่ผู้วิจัยพบว่าโสเภณีเป็นปัจจัยทำให้พุทธศาสนารุ่งเรืองทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือโสเภณีเป็นเหตุเป็นเหตุให้พุทธบริษัทบรรลุวิญญผลและเป็นเหตุให้พุทธศาสนารุ่งเรือง

โสเภณีเป็นเหตุให้พุทธบริษัทบรรลุวิญญผล พุทธบริษัทเหล่านั้นส่วนมากเป็นภิกษุบรรลุวิญญผลเป็นผลให้พุทธบริษัทพร้อมด้วยผู้มีคุณภาพ ดังนี้

1. พระสุนทรสมุทรรโคควงตาเห็นธรรมก็เพราะหญิงโสเภณีเป็นเหตุ เรื่องนี้มีปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา² และในขัมมปทัญจกถา พราหมณวรรค³มีเนื้อเรื่องย่อว่า

¹ Henriques, Prostitution and Society, pp. 180-181.

² สยามรัฐสส เตปิฎก เล่ม 26: วิมานวัตถุ เปรตวัตถุ เถรคาถา-เถรีคาถา, หน้า 337.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 26 ข้อ 361

³ ขัมมปทัญจกถา ภาค 8: พราหมณวรรค (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2509), หน้า 157.

ลูกชาย เศรษฐีตระกูลหนึ่งชื่อสุนทรสมุทรมีความเลื่อมใสในพระธรรมแห่งสมเด็จพระศาสดา ปรารถนาจักบวชจึงได้ขออนุญาตต่อบิณฑามารดา ครั้งแรกบิณฑามารดาไม่อนุญาต แต่ต่อมาทนน **บุตรรบเร้า** ไม่ไค้จึงอนุญาตให้ออกบวช พระสุนทรสมุทรมีเมื่อบวชแล้วก็ได้เดินทางไปสู่กรุงราชคฤห์ วันหนึ่ง มารดาของพระสุนทรสมุทรมิได้จางหญิงโสเภณีให้ไปช่วยวนพระสุนทรสมุทรมิเป็นบุตร โสเภณีผู้นั้นพร้อมด้วยบริวาร เดินทางติดตามหาพระสุนทรสมุทรมิจนพบที่กรุงราชคฤห์ นางไค้ตั้งโรงงานถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อนางไค้โอกาสจึงนิมนต์เฉพาะพระสุนทรสมุทรมิขึ้นไปฉันบนคฤหาสน์เพียงลำพัง จากนั้นนางก็ไค้มายาหญิง 40 ประการ¹ เกี่ยวชายเพื่อทำให้พระสุนทรสมุทรมิละสมณเพศ

พระศาสดาทรงทราบความเป็นไปที่เกิดขึ้นแก่พระสุนทรสมุทรมิจึงแฉ้วรคมิไปปรากฏเฉพาะหน้า แล้วตรัสพระคาถาว่า

" บุคคลใด ละกามทั้งหลายในโลกนี้แล้ว เป็นผู้นิมีเรือน ึงคเว่นเสียไค้²
 เรารบเรียมบุคคลนั้นผู้นิมีกามและภพสิ้นแล้ววา เป็นพรหม³

-
- ¹ มายาหญิง 40 ประการ ไค้แก่ 1. สะบักสะบึง 2. ก้มลง 3. กรีดกราย 4. ชะมดชะม้อย 5. เอาเล็บคีคเล็บ 6. เอาเท้าเหยียบเท้า 7. เอาไม้ซีกแฉ่นดิน 8. ชูค็กขึ้น 9. ลดค็กกลง 10. เล่นเอง 11. ให้ค็กเล่น 12. จูบเอง 13. ให้ค็กจูบ 14. รับประทานเอง 15. ให้ค็กรับประทาน 16. ให้ของค็ก 17. ขอของค็ก 18. ล้อเลี่ยนค็ก 19. พุดคั้ง 20. พุดค็อย 21. พุดคำเปิดผวย 22. พุดลึลับ 23. ทำนนิมิตด้วยการฟ้อน ด้วยการขับ ด้วยการประค็อม ด้วยการร้องให้ ด้วยการเอื้องกราย ด้วยการแต่งตัว 24. ซิกซี้ 25. จ้องมองค็ู 26. สันสะเอา 27. ย้งของลับให้ไหว 28. ถ้างขา 29. หุขขา 30. แสดงถัน 31. แสดงรักแระ 32. แสดงสะค็ือ 33. ขยิบตา 34. ยักค็ิว 35. แม่มริมฝีปาก 36. แลบลัน 37. เปลื้องผ้า 38. นุ่งผ้า 39. สยายผม 40. เกลาผม
- : ค็ู ขัมปัทภฏฐถา ภาค 8: สุนทรสมุทรมิเถรวัตถุ พราหมณวารรค, หน้า 159.

² น่าจะหมายถึง การทองเพ็ญไปเป็นนัคบวช

³ พระขัมปัทภฏฐถาแปล ภาค 8: สุนทรสมุทรมิเถรวัตถุ (พิมพ์ครั้งที่ 7 พระนคร์: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515), หน้า 244.

พระสุนทรสมุหฺรไค้ฟ้งพระคาคานันแลวก็บังเกิดความนึ้กชอบเห็นโทษของสังขาร เกิดความเบื่อหน่าย จิตก็หลุดพ้นจากกิเลส ต่อมาก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี้ก็แสดงให้เห็นว่าความประพฤติของโสภณีนุ้้นเป็นเหตุสนับสนุนทางอ้อมให้พระสุนทรสมุหฺร เถระไค้ดวงตาเห็นธรรมเร็วยิ่งขึ้น

2. สหายภทท์วักคีย์ทั้ง 30 คน สำเร็จพระอรหันต์พร้อมกันเพราะมีเหตุเริ่มต้นมาจากความประพฤติของโสภณีนุ้ เรื่องนี้มีปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค มหาขันธก¹ มีเรื่องย่อดังนี้ พระศาสดาเสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทรงประทับ ณ ชายป่า ในเวลานั้น สหายภทท์วักคีย์ 30 คน พาหญิงคู่รักของตนเที่ยวสนุกรื่นเริง หญิงโสภณีนุ้เป็นคู่ควงของภทท์วักคีย์ผู้นึงแอบขโมยเครื่องประดับมีค่าของบรรดาสหายภทท์วักคีย์ไปจนหมด สหายภทท์วักคีย์จึงออกติดตามจับนาง และไปพบพระศาสดากำลังประทับไค้ร่มไม้ จึงเข้าไปไค้ถามหาโสภณีนุ้ขโมยพระศาสดาทรงเทศนาสั่งสอนบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดจนไค้ดวงตาเห็นธรรมและอุปสมบทในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จพระอรหันต์ทั้ง 30 องค์ ทำให้พุทธบริษัทเพิ่มขึ้น

3. ภิกษุหนุ่มผู้กระสันในเรื่อนร่างของนางสิริมาโสภณีนุ้แห่งกรุงราชคฤห์ บรรลุอรินผลชั้นโศคาบัน ภิกษุหนุ่มผู้หลงรูปร่างนางสิริมาไค้ดวงตาเห็นธรรมเพราะอาศัยร่างที่เน่าเปื่อยของนางสิริมาเป็นอุบายทำจิตให้หลุดพ้นจากกาม เรื่องนี้มีปรากฏในขัมมปทัฎฐกถา สิริมาวัตถุขรารวรรค² เรื่องย่อมีอยู่ว่า

เมื่อนางสิริมาประพฤตินเป็นอุมาสิกาแลวก็ตั้งอัฐฐภททิสำหรับภิกษุสงฆ์เป็นประจำ ครั้งนั้น นางสิริมาล้มป่วยจนไม่สามารถประดับอาภรณ์อันไค้ไค้อีก แตนางก็ยังถวายภัคตอาหารเป็นกิจ วันหนึ่ง เธอออกมาต้อนรับภิกษุผู้มาฉันภัคตอาหารต่างๆที่ไค้ไค้ประดับอาภรณ์ ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งซึ่งมารับภัคตอาหารไค้เห็นนางสิริมา แลวรำพึงว่า แม่นางมีประดับอาภรณ์ก็ยงสวยถึงเพียงนี้ ถ้าหากนางประดับอาภรณ์จักสวยเพียงไหน ภิกษุหนุ่มหลงใหลในตัวนางตั้งแต่มักนั้น เมื่อถวายทานในเช้าวันนั้นแลว นางสิริมาก็ถึงแก่กรรมในเย็นวันเดียวกัน พระศาสดาทรงทราบข่าวจาก

¹ สุยามภฏฐสส เตปิฎกั เลม 4: วินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1, หน้า 43.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เลม 4 ข้อ 36

² พระขัมมปทัฎฐกถาแปล ภาค 5: สิริมาวัตถุ ขรารวรรค (พิมพ์ครั้งที่ 8 พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 147.

อำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสาร จึงตรัสให้เก็บศพนางสิริมาไว้จนถึงสี่วัน จากนั้นพระศาสดาเสด็จไปที่เก็บศพพร้อมด้วยสงฆ์สาวก และทรงใช้ศพนั้นเป็นอุบายให้ภิกษุหนุ่มพิจารณาถึงความเสื่อมของสังขาร

เมื่อพระศาสดาเทศนาจบแล้ว ภิกษุหนุ่มรูปนั้นและพุทธบริษัทอีก 8 หมื่น 4 พันคน ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุอริยมรรคสามัคคี

4. พระเถระนั่งกัมมัฏฐานสำเร็จพระอรหัตต์เพราะมีเหตุเนื่องมาจากโสเภณี เรื่องนี้ปรากฏในคัมภีร์ภุมมกถา อัญญตริตถิวัตถุ อรหัตตวรรค เรื่องย่อมีว่า

ครั้งนั้น พระศาสดาประทับ ณ เขตวันวิหาร ภิกษุรูปหนึ่งกำลังนั่งกัมมัฏฐานอยู่ในสวน โสเภณีนางหนึ่งนัดพบกับเพื่อนชายในสวนแห่งเดียวกันนี้ แต่นางไม่พบเพื่อนชายแต่นางพบภิกษุรูปนั้นก็มีความคิดว่า ภิกษุนี้ก็เป็นชายคงจะเสพสุขกับเราได้ จึงเข้าไปใช้มายาหญิง 40 ประการแกภิกษุ ภิกษุเกิดความสังเวชขึ้นในกระแสจิต พระศาสดาทรงทราบกิริยาอนาจารเช่นนั้นจึงแฉพระโอภาสและแสดงธรรมแกภิกษุด้วยพระคาถาว่า

" ป่าทั้งหลายเป็นที่รื่นรมย์ ท่านผู้มีราคะไปปราศแล้วทั้งหลายจักยินดีในป่าอันไม่เป็นที่ยินดีของชน (เพราะ) ท่านผู้มีราคะไปปราศแล้ว เหล่านั้นเป็นดุจปศุสัตว์ไม่แสวงงาม"¹

เมื่อเทศนาจบแล้ว ภิกษุรูปนั้นก็บรรลุธรรมวิเศษสำเร็จอริยมรรคเป็นพระอรหัตต์อันเป็นกำลังเผยแผ่ศาสนาสืบไป

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พระคัมภีร์ภุมมกถาแปล ภาค 4: อัญญตริตถิวัตถุ อรหัตตวรรค (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2516), หน้า 132.

นอกจากเรื่องที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและขัมมปทัฏฐกถาแล้ว ในชาติกัฏฐกถา ก็มีเรื่องของโสเภณีที่เป็นสาเหตุให้พระโพธิสัตว์ออกบวชเพื่อแสวงหาธรรม เช่น เรื่องของหญิงโสเภณีในอัฐฐานชาคก² เป็นต้น

ทั้งหมดนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า โสเภณีทำให้พุทธบริษัทได้รับผลสำเร็จในการประพฤติธรรมเป็นผลดีแก่ศาสนาโดยตรง นอกจากนี้โสเภณียังช่วยทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง ดังนี้

1. โสเภณีเป็นอุบาสิกาผู้อุปถัมภ์ศาสนา
2. โสเภณีบวชเป็นภิกษุณีผู้มีคุณธรรมสูงและอุปถัมภ์ศาสนา
3. โสเภณีเป็นต้นเหตุให้พระพุทธรูป เจาทรงบัญญัติสิกขาบทและเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท

โสเภณีเป็นอุบาสิกาผู้อุปถัมภ์ศาสนา โสเภณีหลายคนที่มีจิตใจน้อมไปสู่การประพฤติธรรมและเป็นพุทธบริษัทฐานะพระโสคาบัน มีส่วนช่วยให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง โสเภณีที่มีชื่อเสียงในลักษณะดังกล่าวมีชื่อปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เช่น นางสิริมา โสเภณีแห่งกรุงราชคฤห์ผู้ได้ดวงตาเห็นธรรมและเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาด้วยการตั้งอัฐกถกัถาหารไว้ที่สำนักงานของเธอเป็นประจำ³ ความประพฤติดีของเธอช่วยเกื้อกูลภิกษุในพุทธศาสนาไม่ให้เคื้อคร้อนเรื่องอาหาร

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พระขัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 6: ลิจจวิวัตถุ ปิยวรรค, (พิมพ์ครั้งที่ 8 พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2516), หน้า 225.

²ดู ชาตกัฏฐกถา ภาค 5: อัฐฐานชาคก, หน้า 329.

³พระขัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 5: สิริมาวัตถุ ชรวรรค, หน้า 147-153.

ภิกษุมีโอกาสได้บำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรมถึงที่สุด พระอรหันต์ก็มีความชื่นและศาสนาที่รุ่งเรือง
 โสเภณีมีชาวเป็นภิกษุผู้ประพฤติธรรมชั้นสูงในศาสนา มีโสเภณีหลายคนปรากฏชื่อ
 ในพระไตรปิฎกได้บวชเป็นภิกษุและประพฤติธรรมจนสำเร็จจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เป็นกำลัง
 สำคัญในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพุทธศาสนา เช่น นางอัมพาลี เป็นต้น นางเป็นโสเภณีแห่ง
 เมืองเวสาลี หลังจากได้ฟังธรรมแห่งพระศาสดาแล้วนางก็ถวายสวนอัมพาลีวันให้เป็นสังฆาราม
 ทำการอุปถัมภ์ศาสนา ต่อมาเมื่อนางได้บวชเป็นภิกษุ นางก็เพียรบำเพ็ญธรรมจนสำเร็จเป็น
 พระอรหันต์ นอกจากนี้เมื่อนางเป็นภิกษุ นางยังกล่าวคาถาธรรมที่ไพเราะมีความหมายลึกซึ้ง
 เปรียบเหมือนเพชร เม็ดงามประดับไว้ในเรือนแหวน คือพระไตรปิฎก คาถาธรรมดังกล่าว
 ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา วิสคินนิมาต อัมพาลีเถรีคาถา ดังตัวอย่างคาถา
 บางตอน เช่น

“เมื่อก่อน ผมของเรามีสีคำคล้ายปีกแมลงภูมีปลูยงอนงาม เคี้ยวนี้กลายเป็น
 เช่นปอเพราะชรา พระคำรัสของพระพุทฺธเจ้าคุณตรัสจริง เป็นคำแท้ไม่กลับ
 กกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนผมของเรามีกลิ่นหอมจอบคอบคอกมะลิเป็นต้น
 เคี้ยวนี้ก็มีกลิ่นเหมือนขนกระต่ายเพราะชรา พระคำรัสของพระพุทฺธ-
 เจ้าคุณตรัสจริง เป็นคำแท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น เมื่อก่อนผมของเรามีปลูยงอน
 งอนงามวิจิตรควยหิวและเครื่องปักผมเหมือนปามาอันปลุกเป็นแถวสะพรั่ง เคี้ยวนี้
 กลายเป็นผมโกรนในที่นั้นๆ พระคำรัสของพระพุทฺธเจ้าคุณตรัสจริง เป็นคำแท้ไม่กลับ
 กลายเป็นอย่างอื่น”¹

นอกจากนางอัมพาลีแล้ว ยังมีนางอัทธกาสิและนางวิมลปุราณคณิกาผู้เป็นนางคณิกา
 ที่บวชเป็นภิกษุ นางอัทธกาสิ โสเภณีแห่งเมืองกาสิบวชเป็นภิกษุผู้ประพฤติธรรมจนสำเร็จเป็น
 พระอรหันต์เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา เธอได้กล่าวคาถาธรรมไว้อย่างลึกซึ้งแสดง
 ให้เห็นถึงความเบื่อหน่ายต่อความกำหนัด ว่า

“...ภายหลัง เมื่อเราเบื่อหน่ายในรูป เมื่อหน่ายจึงกลายเป็นกำหนดไม่พึงแล่นไปสู่
 ชาติสังสารอีกบ่อยๆ วิชชา 3 เราทำใจแจ่มแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทฺธเจ้าเรา
 ทำสำเร็จแล้ว”²

¹ สยามภรรยาสุด เตปิฎก เล่ม 26: สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา, หน้า 475.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 26 ข้อ 467

² เล่มเดียวกัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 446.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 26 ข้อ 423

นางวิมลปราณคดีกาเป็นโสเภณีอีกผู้หนึ่งที่มัวช เป็นภิกษุณีและปฏิบัติธรรมจนสำเร็จ เป็นพระอรหันต์ นางเป็นผู้ตัดกิเลสได้อย่างหมดสิ้นถึงความปรากฏในสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา ปราณคดีกา ว่า

"วันนี้เรามีศิระโกลน ห่มผ้าสังฆาฏิเที่ยวมูบมวดแล้วมานั่งที่โคนต้นไม้ เป็นผู้ไค้ญาอันไม่วิตก เราตัดเครื่องเกะเกี้ยวทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ไค้ทั้งหมด และทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เป็นผู้มึใจ เบื่อกเย็นคับสนิทแล้ว"¹

นอกจาก โสเภณีที่มัวชเป็นภิกษุณีในตอนนั้นปลายของชีวิตและสำเร็จ เป็นพระอรหันต์ ในชาติปัจจุบัน ดังมีรายชื่อปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว พระอุบลวรรณาเถรีผู้เป็นพระอรหันต์ในชาติปัจจุบันก็มีอดีตชาติเป็นโสเภณีที่มีคุณธรรม ดังมีเรื่องปรากฏในกुरुธรรมชาดก² โสเภณีที่มัวชเป็นภิกษุณีต่างก็มีความเพียรประพฤติธรรมจนสำเร็จ เป็นพระอรหันต์แทบทั้งสิ้น นับว่าเป็นกำลังเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

โสเภณีเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทและเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท ถึงแม้ว่าความประพฤติของโสเภณีจะรบกวนพุทธสาวกก็ตาม แต่ผลของการรบกวนของโสเภณีกลับส่งผลดีให้แก่พุทธศาสนาทางอ้อม กล่าวคือ พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบทและสอนหลักธรรมอันเป็นแนวทางให้พุทธบริษัทไค้ประพฤติปฏิบัติทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง มั่นคงยิ่งขึ้น เช่น

๑. โสเภณีเป็นต้นเหตุให้พระศาสดาทรงบัญญัติพระวินัยบางสิกขาบท สิกขาบทที่พระศาสดาทรงบัญญัติขึ้นเนื่องจากภิกษุไปเกี่ยวข้องกับโสเภณี นั่นก็คือ

อนุบัญญัติของสิกขาบทที่ 5 สังฆาติเสส สำหรับภิกษุ และสิกขาบทที่ 2 ปาจิตตिय สำหรับภิกษุณี

พระศาสดาทรงบัญญัติ อนุบัญญัติสิกขาบทที่ 5 สังฆาติเสส สำหรับภิกษุก็เนื่องมาจากโสเภณีเป็นต้นเหตุ เรื่องนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก มหาวิงค์ ปฐมภาค ความว่า

พวกนักเลงหญิงไปขอร้องพระอุทายีให้เป็นพ่อสื่อชักชวนหญิงโสเภณี หญิงเหล่านั้นมีความคุ้นเคยกับพระอุทายีอยู่ก่อนแล้ว จึงมาพบกับนักเลงหญิงตามที่นัด อุบาทกทั้งหลายทราบ

¹ สุยามรรฐสฺส เตปิฏกั เล่ม 26: สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา, หน้า 453. ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 26 ขอ 440

² ชาตกกฎรูกถา ภาค 4: ติกนิบาต กुरुธรรมชาดก, หน้า 132.

เรื่องนี้ จึงได้นำความไปกราบทูลแด่พระศาสดาถึงความประพฤติของพระอุทายี พระศาสดาทรงเรียกสงฆ์ประชุมและทรงบัญญัติอนุสิกขาบทดังกล่าว ว่า

" อนึ่ง ภิกษุใดถึงความเป็นผู้ชักสื่อบอกความประสงค์ของบุรุษแก่สตรีก็ดี บอกความประสงค์ของสตรีแก่บุรุษก็ดี ในความเป็นเมียก็ดี ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุดแมบบอกแกหญิงแพศยาอันจะพึงอยู่รวมกันชั่วขณะ เป็นสังฆาติเสส"¹

พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบทที่ 2 ปาจิตตिय สำหรับภิกษุณีก็เนื่องมาจากโสเภณี

เรื่องนี้ปรากฏในวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์ อสุวรรค ความว่า

เมื่อพระศาสดาทรงประทับ ณ เขตวนารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ภิกษุณีพศิย์เปลือยกายอาบน้ำท่าเดียวกับโสเภณีที่แม่น้ำจิววตี ภิกษุณีต่างก็ให้กันและกันตอนชนในที่แคบ โสเภณีเห็นการกระทำของภิกษุณีเหล่านั้นก็ติเตียน พระศาสดาทรงทราบเรื่องนี้ จึงได้ประชุมสงฆ์พิจารณาการกระทำเหล่านั้นว่า ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชน พระองค์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว คือ

" อนึ่ง ภิกษุณีผู้ใดให้ตอนชนในที่แคบเป็นปาจิตตिय"²

2. โสเภณีเป็นต้นเหตุให้พระศาสดาทรงบัญญัติพุทธานุญาต ความประพฤติของโสเภณีมีบทบาทอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดพุทธานุญาตบางกรณี เช่น พุทธานุญาตอาบน้ำฝน(วัสสิกสาฎก) แก่ภิกษุณี และพุทธานุญาตภิกษุณีให้อุปสมบทโดยทูต

พุทธานุญาตอาบน้ำฝนแก่ภิกษุณี เรื่องนี้มีปรากฏในวินัยปิฎก มหาวรรค จีวรชันทก เรื่องนางวิสาขา มิครามาดา ขอประทานพร 8 ประการ³ต่อพระศาสดา ดังเรื่องย่อดังนี้

ครั้งนั้น พระศาสดาประทับ ณ เขตวันวารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา เห็นภิกษุณีเปลือยกายลงอาบน้ำท่าเดียวกับโสเภณีแล้วถูกโสเภณีพูดจาเยาะเย้ยว่า ภิกษุณีประพฤติคนเหมือนหญิงคฤหัสถ์ นางวิสาขาทราบเรื่องนี้จึงไปเฝ้าพระศาสดาขอถวายผ้าอุทกสาฎก

¹สยามภฏฐสฺส เตปิฎก เล่ม 1: วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค 1, หน้า 302.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 1 ขอ 426

²สยามภฏฐสฺส เตปิฎก เล่ม 3: วินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์, หน้า 97.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 3 ขอ 154

³สยามภฏฐสฺส เตปิฎก เล่ม 5: วินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 2, หน้า 212.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 5 ขอ 153

ตลอดชีพ พระศาสดาทรงพุทธานุญาตผ้าอาบน้ำฝนแก่ภิกษุตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พุทธานุญาตให้ภิกษุอุปสมบทโดยทุต¹ เรื่องนี้ปรากฏในวินัยปิฎก จุลวรรค ภิกษุ-
ชั้นชก ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในบทที่ 4

โสภณีนอกจากจะเป็นต้นเหตุให้พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบทและพุทธานุญาตแล้ว
ยังเป็นต้นเหตุให้พระศาสดาทรงเปล่งอุทานและเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท ดังนี้

ในคณิกาสูตร ในสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน พระศาสดาทรงเปล่งพระอุทาน
เพื่อสั่งสอนธรรมเนื่องจากนักเลงหญิงแย่งชิงนางคณิกา พระคาถาบางตอนมีความว่า

" เบนจากามคุณที่บุคคลถึงแล้วและบุคคลจะพึงถึง ทั้งสองนี้เกื่อนกล่นแล้วด้วยขุติ
คือ รากะ แต่มุคคณฺเฐเรารอนสำเหนียกตามอยู่ อนึ่ง การศึกษาอันเป็นสาระ
คือ พุท ชีวิต พรหมจรรย์ การอุปฐากอันเป็นสาระ นี้เป็นส่วนสุดท้ายที่ 1 อนึ่ง
การประกอบตนพัวพันด้วยความสุขในกามของบุคคลผู้ทีกล่าวอย่างนี้ว่า โทษใน
กามไม่มี นี้เป็นส่วนสุดท้ายที่ 2 ส่วนสุดท้ายทั้งสองนี้เป็นที่เจริญแห่งคันทาและอวิชา"²

¹วิธีอุปสมบทโดยทุต เป็นวิธีอุปสมบทภิกษุณีแบบหนึ่ง คือ หญิงที่มีความประสงค์
จะอุปสมบทเป็นภิกษุณีแต่ไม่สามารถจะไปอุปสมบทในที่ประชุมสงฆ์ เพราะมีอันตรายบางอย่าง
จึงส่งภิกษุณีรูปอื่นที่ฉลาดเป็นตัวแทน (ทุต) ไปบอกความประสงค์ของตนต่อที่ประชุมสงฆ์ ถ้าที่
ประชุมสงฆ์ไม่คัดค้าน ก็ถือว่า หญิงนั้นได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีโดยสมบูรณ์ คำขออุปสมบทว่าดังนี้
" พระคุณเจ้าข้า นางชื่อนี้(เอ่ยชื่อหญิงที่ประสงค์จะบวช) เป็นอุปสัมปทา เปกชะของแม่เจ้าชื่อนี้
อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง
นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ ขอสงฆ์โปรดเอ็นดู ยกนางขึ้นเถิดเจ้าข้า" ฎ: พระไตรปิฎกภาษา
ไทย ฉบับหลวง เล่ม 7 : วินัยปิฎก เล่ม 7 จุลวรรค ภาค 2, หน้า 292 ข้อ 596

²สุยามรรฐุสส เตปิฎก เล่ม 25: สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย-ธรรมปทัฏฐกถา-อุทาน -
อิติวุตถก-สุตตนิบาต (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2500), หน้า 194.

ดู เปรียบเทียบ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่ม 25 ข้อ 144

พุทธบริษัทบรรลุนิพพานแล้ว โสคาบันเนื่องมาจากพระศาสดาทรงเทศนาเรื่อง โทษของความยินดีในกามอันมีสาเหตุมาจากโสเภณี เรื่องนี้ปรากฏในธัมมปทัฏฐกถา ลิจจวีรัตตปิยวรรค เรื่องย่อมีอยู่ว่า

ครั้งนั้น พระศาสดาประทับ ณ ภูเขาศาลาในเมืองเวสาลี บรรดาเจ้าชาย ลิจจวีพาทิงโสเภณีคนหนึ่งเข้าไปเที่ยวในวนอุทยาน เจ้าชายเหล่านั้นเกิดหึงหวงโสเภณีจึง ใด่ต่อสู้แย่งชิงนาง ต่างคนได้รับบาดเจ็บล้มตาย ภิกษุทั้งหลายเห็นเหตุการณ์จึงนำความไป กราบทูลพระศาสดา พระศาสดาทรงเทศนาสั่งสอนภิกษุให้รู้วาทะความ โสภกัฏฐิ ภยัฏฐิ ย่อมอาศัย ความยินดีเป็นแดนเกิด ด้วยการตรัสพระคาถาว่า

" ความโศกย่อมเกิดแต่ความยินดี ภยัฏฐิย่อมเกิดแต่ความยินดี ความโศกย่อมไม่มี แก่ผู้พ้นแล้วจากความยินดี ภยัฏฐิมิแต่ที่ไหน " 1

เมื่อเทศนาจบแล้ว พุทธบริษัท ณ ที่นั้นบรรลุนิพพานเป็นจำนวนมาก

ดังนี้ ผู้วิจยเห็นว่าโสเภณีบางคนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและอุปสมบท เป็นภิกษุณี ประพฤติปฏิบัติธรรมจนสามารถแก่กาถกรรมได้อย่างไพเราะลึกซึ้ง โสเภณีบางคน เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่ไม่ได้บวชเป็นภิกษุก็ประพฤติตนเป็นอุบาสิกา และอุบาสิก้า พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ โสเภณียังเป็นเหตุให้พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบท

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของโสเภณีที่มีในวรรณคดีบาดีและสันสกฤต

ผู้วิจยมีความเห็นว่า ในพระพุทธศาสนา ประตุสวรรค์และตลอดจนนิพพานเปิดไว้สำหรับโสเภณี ที่กระทำความดีเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ส่วนในศาสนาฮินดู โสเภณีถูกถือเสมือนว่าตฤที่ชนผู้ ศรัทธาถวายแก่สุรยเทพ เพื่อเป็นหนทางไปสู่สุรยโลก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย